

PROF. ANDRZEJ MARKOWSKI

**BŁĘDY LEKSYKALNE, FRAZEOLOGICZNE
I SŁOWOTWÓRCZE**

Materiał opracowano w ramach projektu *Pilotaż nowych egzaminów maturalnych*,
Działanie 3.2. Rozwój systemu egzaminów zewnętrznych,
Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty,
Program Operacyjny Kapitał Ludzki.

Błędy rażące

Przez **rażący błąd leksykalny** należy rozumieć takie odstępstwo od wzorcowej normy leksykalnej współczesnej polszczyzny, które odznacza się co najmniej jedną z poniższych cech:

- a) powoduje niezrozumiałość fragmentu tekstu, zawierającego taki wyraz;
- b) powoduje zrozumienie fragmentu tekstu, zawierającego taki wyraz, niezgodne z intencją nadawcy tekstu;
- c) powoduje powstanie fragmentu manierycznego albo humorystycznego;
- d) powoduje powstanie połączenia wyrazowego (kolokacji) wyraźnie naruszającego normę w zakresie łączliwości systemowej bądź normatywnej danego wyrazu;
- e) powoduje powstanie połączenia jawnie redundantnego.

Odstępstwa od normy leksykalnej, wymienione w punktach a) – e) powstają wskutek nierozumienia znaczenia użytego wyrazu, nieznajomości jego łączliwości, używania wyrazów potencjalnych (tworzenia wyrazów) bądź wskutek używania wyrazów modnych.

Podajmy przykłady fragmentów zawierających błędy rażące, spowodowane wymienionymi wyżej przyczynami. Przykłady pochodzą z wypracowań uczniowskich z pilotażowych egzaminów maturalnych.

- a) ■ *Epicentrum w romantyzmie był człowiek, jego uczucia.*

Epicentrum to «miejsce na powierzchni Ziemi, znajdujące się bezpośrednio nad ogniskiem trzęsienia Ziemi, do którego najwcześniej dochodzą wstrząsy o największym natężeniu» (USJP). Zdanie jest niezrozumiałe. Prawdopodobnie autorowi chodziło o centrum, ośrodek zainteresowania.

- *W tej epoce ukazuje się chłopomania, chłopki wychodzą za mąż jak w powieści „Chłopi”.*

Zdanie jest niezrozumiałe, autor nie zna znaczenia rzeczownika *chłopomania*, sugeruje, że chodzi w nim o wychodzenie chłopek za mąż, co powoduje powstanie zdania bezsensownego.

- b) ■ *Barok natomiast to epoka dzieł małostkowych, mających rozbawić.*

Małostkowy to a) «taki, który przywiązuje wagę do rzeczy błahych, nieistotnych, a nie widzi tego, co jest naprawdę ważne» b) «świadczący o takim usposobieniu»

(USJP). Chyba jednak nie o takie znaczenie tego przymiotnika chodziło autorowi. Prawdopodobnie myślał o dziełach mało ważnych, błahych (być może skrzyżowały mu się formy i znaczenia wyrazów *mały* i *blahostka*). Zdanie ma więc sens inny od tego, który zamierzał mu dać autor.

- *Romeo i Julia to tradycyjna opowieść romantyczna, która też zakończyła się śmiercią ich obojgu.*

Autor chciał zapewne powiedzieć, że jest to „opowieść” charakterystyczna dla pewnego typu literatury i dla niej typowa. Zdanie to jednak rozumie się inaczej – jako opowieść zgodną z tradycją, mieszczącą się w pewnej tradycji.

- c) ▪ *Izabela wyznaje miłość komuś innemu w towarzystwie Wokulskiego, obcojęzycznie myśląc że Stanisław tego nie rozumie.*

Połącznie *wyznaje miłość obcojęzycznie* (zamiast: *w języku obcym*) jest humorystyczne, gdyż potencjalny przysłówek *obcojęzycznie* (nie notuje go SJP Dor., USJP ani ISJP) nie może być użyty w takim znaczeniu.

- *Gustaw umiera i naradza się ponownie jako Konrad.*

Autor utworzył nieistniejącą formę niedokonaną od czasownika *narodzić się* – „naradzać się” (homonimiczną z czasownikiem *naradzać się* ‘porozumiewać się przez wysłuchiwanie i dawanie rad’), przez co zdanie jest humorystyczne.

- d) ▪ *Dlatego też w powieściach romantycznych mają miejsce pokazujące się zjawy, duchy.*

Zwrot *mieć miejsce* (niezbyt zresztą poprawny) można łączyć z wydarzeniami, ale nie z postaciami, dlatego połączenie *mają miejsce [...] zjawy, duchy* narusza łączliwość systemową tego połączenia.

- *Lektura ta opowiada nam historię miłości Wokulskiego do Izabeli Łękiej.*

Wprawdzie mówimy: *książka opowiada, powieść opowiada*, ale nie ma w normie powiedzenia „lektura opowiada”. Została tu naruszona łączliwość normatywna.

- e) ▪ *Być może pozytywizm był tylko chwilową „odskocznią” od romantyzmu, aby ten mógł znowu powrócić.*

Redundantne jest połączenie *znowu powrócić*.

- *Ukazuje on stosunek biurokracji do pojedynczej jednostki.*

Redundantne jest połączenie *pojedyncza jednostka*.

* * *

Przez **rażący błąd frazeologiczny** należy rozumieć takie odstępstwo od wzorcowej normy frazeologicznej współczesnej polszczyzny, które odznacza się co najmniej jedną z następujących cech:

- a) powoduje niezrozumiałość tekstu zawierającego dany frazeologizm;
- b) powoduje zrozumienie frazeologizmu niezgodne z jego znaczeniem;
- c) powoduje w danym kontekście udosłownienie znaczenia elementów tworzących frazeologizm.

Odstępstwa od normy frazeologicznej, wymienione w punktach a) – c) powstają wskutek niezrozumienia znaczenia użytego związku frazeologicznego, modyfikacji jego formy (wymiany, rozszerzenia, skrócenia bądź kontaminacji składu leksykalnego) bądź umieszczenia związku w niewłaściwym kontekście.

Podajmy przykłady zawierające rażące błędy frazeologiczne, spowodowane podanymi wyżej przyczynami. Przykłady pochodzą z wypracowań uczniowskich z pilotażowych prac maturalnych.

- a) *Jego doskonale dramaty, mówiąc o wydarzeniach z przeszłości dokładnie wytykają nam palcem, namolnie pokazując, jak bardzo aktualne są dylematy moralne, z którymi borykał się chociażby Henryk IV.*

Frazeologizm: *pokazywać, wytykać kogoś palcami* znaczący «mówić publicznie o czymś złym postępku, zachowaniu itp.» (USJP) został tu zmodyfikowany zarówno co do formy przypadku (*nam* zam. *nas*), jak i liczby gramatycznej (*palcem* zam. *palcami*) składników i trudno zrozumieć, co ma znaczyć w przytoczonym zdaniu.

- b) *Jednak jej miłość nie była przeklęta lecz odgórnie skazana na niepowodzenie.*

Sfrazeologizowane połączenie *z góry skazany na niepowodzenie* znaczące tyle, co ‘nie mający szans na coś od samego początku’ zostało tu zmodyfikowane na *odgórnie skazana na niepowodzenie* przez wymianę wyrażenia *z góry* na przysłówek *odgórnie*, który nie jest jednak z nim synonimiczny. W wyniku tego całość zmieniła znaczenie na ‘nie mający szans wskutek decyzji władz’, co nie było zapewne intencją autora tej wypowiedzi (chodziło w niej o miłość prezesowej Zasławskiej do stryja Wokulskiego).

- c) *Zamiast męźnej walki – pijackie burdy lub chowanie głowy w piasek w razie potrzeby*.
Rozbudowanie związku frazeologicznego *chowac głowę w piasek* o wyrażenie *w razie potrzeby* powoduje – wskutek ukonkretnienia – udosłownienie tego związku, co z kolei wpływa na powstanie wypowiedzi absurdalnej.

Przez **rażący błąd słowotwórczy** należy rozumieć utworzenie nowego wyrazu niezgodnie z regułami tworzenia neologizmów w polszczyźnie. Może to być wyraz niezgodny z modelem słowotwórczym akceptowanym w normie wzorcowej, zawierać niewłaściwy formant lub niewłaściwą postać tematu słowotwórczego. Nierażące błędy słowotwórcze powstają wówczas, gdy nowy wyraz wpisuje się w nowy, jeszcze nieakceptowany, ale często wykorzystywany w uzusie, model słowotwórczy albo gdy został utworzony nietradycyjnym w danym modelu, choć częstym formantem. Błędy słowotwórcze występują rzadko w pracach uczniów, niemniej należy wskazać ich typy.

Przykłady rażących błędów słowotwórczych.

- a) *W następny kontyg wybierzemy się na wycieczkę rowerową*.
Neologizm *kontyg*, mający znaczyć ‘weekend’ został utworzony przez połączenie początkowych fragmentów wyrazów *koniec* i *tydzień*. Taki model słowotwórczy w polszczyźnie dotąd nie istnieje.
- b) *Taka to była owa babciowa opowieść*.
Od rzeczowników takich jak *babcia* (rodzaj żeński, wyraz zakończony na *-a*) tradycyjnie tworzy się przymiotniki przyrostkiem *-in*, nie: *-ow*; powinno być zatem: *babcina opowieść*.

Określenie tego, z jakim typem błędu – rażącego bądź nierażącego – mamy do czynienia, jest w wypadku odstępstw od normy leksykalnej i frazeologicznej w większości wypadków sprowadzane do oceny bardzo małych grup - semantycznych bądź formalnych – wyrazów i frazeologizmów, a często dotyczy pojedynczych elementów. W poniższym opracowaniu zostaną więc nie tylko wymienione podstawowe typy błędów rażących i nierażących, lecz także przedstawione poszczególne, pojedyncze wyrazy, kolokacje i frazeologizmy, których użycie w pracy maturalnej powinno być traktowane jako popełnienie błędu rażącego.

Rażące błędy leksykalne

Błędy powstałe wskutek nieznamomości właściwego znaczenia wyrazu

Tego typu błędy dotyczą najczęściej wyrazów zapożyczonych, choć zdarzają się też przy posługiwaniu się wyrazami rodzimymi. Złe rozumienie wyrazu (przypisanie mu niewłaściwego znaczenia) może być, po pierwsze, spowodowane złą interpretacją słowotwórczą wyrazu. Po drugie, niewłaściwe znaczenie może zostać zasugerowane przez skojarzenie brzmieniowe z innymi wyrazami. Najczęściej jednak wynika z tego, że dany wyraz tylko kojarzy się z pewną sferą pojęciową (np. nazwami abstrakcyjnych pojęć albo nazwami z zakresu polityki czy ekonomii), nie jest natomiast precyzyjnie rozumiany. Przyczynia się do tego także niewielka znajomość języków obcych (innych niż angielski), zwłaszcza starożytnych, w których wyrazy te mają oparcie etymologiczne.

Poniżej zostały wymienione najczęściej używane wyrazy, którym przypisuje niewłaściwe znaczenie. Nie sposób jednak przewidzieć wszystkich przypadków złego rozumienia słów. Dlatego poniższe zestawienie powinno być tylko podstawą do oceny podobnych odstępstw od normy semantycznej znalezionych przez oceniającego w wypracowaniach maturalnych.

Wyraz	Właściwe znaczenie	Znaczenie błędne	Przyczyna błędu
agresywny	‘dążący do awantury, do kłótni, napastliwy; także: pełen agresji’ <i>Agresywny człowiek. Była agresywna w słowach. Agresywne zachowanie na zabawie.</i>	‘aktywny, rzutki, pełen inicjatywy’ „ <i>Agresywny pracownik działu marketingu</i> ” (popr. <i>rzutki</i>). „ <i>Agresywna sylwetka samochodu</i> ” (popr. <i>wyrazista</i>).	niepoprawne tłumaczenie z języka angielskiego, w którym przymiotnik ten nabrał znaczenia nienacechowanego
alternatywa	‘sytuacja, w której trzeba wybrać jedną z dwóch wykluczających się możliwości’: <i>Wokulski miał alternatywę: zostać w Paryżu u Geista albo wrócić do Warszawy.</i>	‘jedna z możliwości’ „ <i>Pisarz przedstawia dwie alternatywy rozwiązania tego konfliktu</i> ” (popr. <i>dwie możliwości</i>).	niepoprawne tłumaczenie z języka angielskiego, w którym <i>alternative</i> ma także znaczenie ‘możliwość’
analogiczny	‘podobny do czegoś, wykazujący zbieżność z czymś’ <i>Analogiczną sytuację przedstawia Słowacki, ale u niego bohater nie decyduje się na czyn.</i>	‘taki sam, identyczny’ „ <i>Analogiczne rozwiązanie mamy w „Ludziach bezdomnych”, gdzie bohater też wyrzeka się szczęścia osobistego</i> ” (popr. <i>takie samo</i>).	nieznajomość dokładnego znaczenia wyrazu podstawowego (<i>analogia</i> = podobieństwo pod pewnym względem)

arbitralny	‘taki, który nie liczy się ze zdaniem innych, narzucający swoje decyzje; także taki, który jest wynikiem tej postawy, samowolny’ <i>Był to władca arbitralny w sądach.</i> <i>Arbitralna decyzja.</i>	‘sprawiedliwy, obiektywny’ <i>„Wyrok był arbitralny, a Krzeszowska została upokorzona”</i> (popr. <i>sprawiedliwy</i>).	powiązanie znaczenia przymiotnika <i>arbitralny</i> z rzeczownikiem <i>arbiter</i> ‘sędzia’
autor/autorka	‘twórca dzieła artystycznego, naukowego lub dziennikarskiego’ <i>Autorka wiersza.</i> <i>Autorem tego koncertu fortepianowego jest Chopin.</i> <i>Autor przestawił na obrazie scenę hołdu pruskiego. Autorki felietonów w piśmie kobiecym.</i>	‘sprawca, ten, kto coś zrobił, kto czegoś dokonał’ <i>„Autor zamieszania”</i> (popr. <i>sprawca</i>). <i>„Autorka skandalu”</i> (popr.: <i>sprawczyni</i>). <i>„Autorzy gwałtu”</i> (popr. <i>gwałtciele</i>).	niepoprawne rozszerzenie znaczenia słowa pod wpływem znaczenia słowa <i>author</i> w języku angielskim.
bynajmniej	‘wcale, w żadnym razie’ <i>Nie jest to bynajmniej drobne uchybienie, to poważny błąd.</i>	‘przynajmniej, jednak’ <i>„Osoba mieszkająca w małym miasteczku nie zna kultury sąsiedniej wsi, a bynajmniej nie zna wartości cenionych w tej drugiej”</i> (popr. <i>co najmniej</i>).	mylenie słów z powodu podobieństwa ich brzmienia
cyfra	‘znak graficzny, który służy do zapisywania liczb’ <i>Cyfry rzymskie, cyfry arabskie.</i> <i>Do zapisywania liczb mamy dziesięć cyfr.</i>	‘liczba’ <i>„Tych kilka cyfr mówi wyraźnie, jak spadła w Polsce liczba osób, które regularnie czytają książki”</i> (popr. <i>liczb</i>).	utożsamianie pojęć nazywanych tymi słowami
dedykowany	‘poświęcony, ofiarowany komuś utwór literacki, muzyczny itp.’ <i>Wiersz dedykowany towarzyszom niedoli.</i> <i>Utwór dedykowany bohaterom powstania.</i>	‘przeznaczony do czegoś’ <i>„Olej dedykowany specjalnie do tego silnika”</i> (popr. <i>przeznaczony specjalnie</i>).	zapożyczenie znaczeniowe z języka angielskiego
dramatycznie	‘przerażająco, wstrząsająco’ <i>Dramatycznie powiększyła się liczba osób bezdomnych.</i>	‘gwałtownie, nagle, natychmiast’ <i>„Po tej rozmowie Witold Korczyński dramatycznie zrozumiał, że ojciec ma w wielu sprawach rację”</i> (popr. <i>nagle</i>).	przesunięcie znaczenia

dywagacje	‘rozwlekłe, bezładne mówienie lub pisanie; nietrzymanie się tematu’ <i>Dialogi w tej części powieści pełne są dywagacji, są niespójne, nie sposób zrozumieć, o co autorowi chodzi.</i>	‘uwagi, spostrzeżenia, rozważania’ <i>Dywagacje poety o życiu wiejskim należą do najlepszych partii poematu</i> (popr. rozważania).	nierozumienie znaczenia wyrazu zapożyczonego
enigmatyczny	‘zagadkowy, niedopowiedziany’ <i>Zdania wypowiedane przez sfinksa były enigmatyczne i dlatego potem różnie je interpretowano.</i>	‘zdawkowy, lapidarny’ <i>„Wypowiedzi bohatera są zwykle enigmatyczne, po prostu jest on małowówny”</i> (popr. lapidarne).	nierozumienie znaczenia wyrazu zapożyczonego (por. gr. <i>enigma</i> = zagadka)
enuncjacje	‘wypowiedzi, oświadczenia oficjalne, obwieszczenie’ <i>Dyskusję nad konwencją rozbrojeniową poprzedziły obszernie enuncjacje delegatów kilku wielkich państw, zawierające własne programy.</i>	‘wypociny, gadanina, wynurzenia’ <i>„Enuncjacje prasowe tego pana nikogo dziś nie obchodzą”</i> (popr. wynurzenia).	nierozumienie znaczenia wyrazu zapożyczonego
fanatyczny	‘ogarnięty fanatyzmem, zagorzale i bezkrytycznie oddany jakiejś sprawie’ <i>Fanatyczni zwolennicy oderwania regionu od całego państwa rozpoczęli okupację budynków publicznych.</i>	‘pełen zapału, entuzjastyczny’ <i>„Fanatyczna zwolenniczka kąpeli słonecznych”</i> (popr. entuzjastyczna).	niepoprawne rozszerzenie znaczenia
kondycja	‘stan fizyczny organizmu ludzkiego, sprawność fizyczna’ <i>Biegacze i miotacze są w dobrej kondycji, gorzej jest z kondycją skoczków.</i>	‘stan, położenie, sytuacja kogoś albo czegoś’ <i>„Kondycja polskiej gospodarki”</i> (popr. sytuacja). <i>„Kondycja polskiej nauki”</i> (popr. stan).	rozszerzenie znaczenia pod wpływem języka angielskiego
korupcja	‘przekupywanie urzędników państwowych, zwykle przez dawanie im łapówek’ <i>Korupcja pracowników samorządowych w powiecie.</i>	‘demoralizacja, zepsucie moralne’ <i>„Korupcja obyczajów przedstawiona w powieści”</i> (popr. zepsucie).	rozszerzenie znaczenia wyrazu pod wpływem języka angielskiego

nostalgia	‘tęsknota za ojczyzną, odczuwana przez emigrantów’ <i>Nostalgia pisarzy Wielkiej Emigracji znalazła wyraz w Epilogu „Pana Tadeusza”.</i>	‘tęsknota za czymś co było, co minęło, co zostało utracone’ „Nostalgia za PRL-em” (popr. <i>tęsknota</i>). „Nostalgia przedwojennymi kabaretami” (popr. <i>tęsknota</i>).	rozszerzenie znaczenia wyrazu pod wpływem języka angielskiego
nowela	‘krótki, jednowątkowy utwór literacki, pisany prozą; także: krótki jednowątkowy film’ <i>Nowele Henryka Sienkiewicza. Nowele filmowe, składające się na film „Krzyż Walecznych”.</i>	‘długi, wielowątkowy serial telewizyjny o zawikłanej intrydze, wyświetlany latami’ „Popularna polska nowela telewizyjna „M jak Miłość” (popr. <i>Popularny polski serial telewizyjny</i>).	rozszerzenie znaczenia wyrazu pod wpływem języka portugalskiego, hiszpańskiego lub angielskiego
oportunista	‘człowiek podporządkowujący zasady moralne i przekonania ideowe doraźnym korzyściom; ktoś, kto wybiera zawsze postawę życiową bezpieczną i przynoszącą doraźne korzyści’ <i>Tchórzliwy oportunista, zawsze gotowy do ustępstw.</i>	‘człowiek sprzeciwiający się czemuś, stawiający komuś opór’ „W końcowej części powieści <i>Baryka</i> staje się <i>oportunistą, który nie zgadza się z panującym porządkiem społecznym</i> ” (popr. <i>buntownikiem</i>).	niewłaściwe doszukiwanie się związku tego wyrazu ze słowem <i>opór</i>
postument	‘cokół’ <i>Pomnik na postumencie przedstawiał wieszczą w rozpiętym płaszczu.</i>	‘pomnik’ „Wzniesiono <i>postument Słowackiego</i> ” (popr. <i>pomnik</i>).	podobieństwo nazywanych przedmiotów
reprezentować	‘być przedstawicielem kogoś, czegoś’: <i>Reprezentował interesy lobby górniczego.</i>	‘mieć jakieś cechy, odznaczać się czymś’ „Zawodnik <<Ruchu>> <i>reprezentuje wielki talent piłkarski</i> ” (popr. <i>ma</i>). „Rzecki <i>reprezentował sobą typ starego subiekta</i> ” (popr. <i>był typem</i>).	niepoprawne rozszerzenie znaczenia
resentymenty	‘urazy żywione do kogoś, silna niechęć do kogoś albo do czegoś’ <i>Zadawnione resentymenty, znowu odżywają – osoby o śniadej cerze traktuje się tam jak wrogów. Resentymenty antypolskie.</i>	‘powrót uczucia; odrodzenie się sympatii do kogoś’ <i>Resentymenty skłoniły Wokulskiego do powrotu z Paryża.</i> (popr. <i>nawrót uczucia skłonił</i>).	niepoprawne odczytanie znaczenia słowa z jego budowy

selekcjonować	‘wybierać najlepsze osoby, najlepsze rzeczy z pewnej grupy’ <i>Selekcjonować kandydatki do reprezentacji.</i>	‘oddzielać, dzielić’ „ <i>Selekcjonować owoce według wielkości</i> ” (popr. <i>dzielić</i>).	rozszerzenie znaczenia
sentymalny	1. ‘ckliwy, nadmiernie uczuciowy’ <i>Sentymalna pensjonarka.</i> 2. ‘związany z sentymentalizmem’ <i>Sentymalne wiersze Franciszka Karpińskiego.</i>	‘przywołujący wspomnienia, wspomnieniowy, wywołujący wzruszenia’ „ <i>Wróciłem tam z powodów sentymalnych</i> ” (popr. <i>ze względu na wspomnienia</i>).	rozszerzenie znaczenia wyrazu pod wpływem języka angielskiego
spolegliwy	‘taki, na którym można polegać’ <i>Spolegliwy współpracownik.</i>	‘uległy, taki, który się łatwo podporządkowuje, uległy’ „ <i>Wybrał go na zastępcę, bo był spolegliwy, nigdy mu się nie przeciwstawił</i> ” (popr. <i>uległy</i>).	niepoprawne odczytanie znaczenia słowa z jego budowy
trafiony	‘taki, którego ktoś trafił’ <i>Jeleń, trafiony, upadł na trawę.</i>	‘udany, trafny, celny’ „ <i>Trafiona inwestycja</i> ” (popr. <i>trafna</i>). „ <i>Trafiony pomysł</i> ” (popr. <i>udany</i>).	niepoprawne odczytanie znaczenia słowa z jego budowy
twardy	m.in. ‘nieuginający się łatwo’ <i>Twardy materiał, przen. twardy człowiek.</i>	‘niepodważalny, ewidentny’ „ <i>Policja ma twarde dowody jego winy</i> ” (popr. <i>niepodważalne</i>).	zapożyczenie znaczeniowe z języka angielskiego
wnioskować	‘wyciągać wniosek, wnioski’ <i>Wnioskuje, że w tej sprawie nie będzie żadnych kontrowersji</i>	‘zgłaszać wniosek, wnosić’ „ <i>Wnioskuje o powtórzenie głosowania</i> ” (popr. <i>zgłaszam wniosek</i>).	niepoprawne odczytanie znaczenia słowa z jego budowy
wpływowy	‘mający wpływy, ważny’ <i>Wpływowy urzędnik państwowy. Wpływowy człowiek.</i>	‘łatwo ulegający czyimś wpływom’ „ <i>Moje dzieci są bardzo wpływowe, łatwo podporządkowują się swoim rówieśnikom</i> ” (popr. <i>łatwo ulegają wpływom</i>).	niepoprawne odczytanie znaczenia słowa z jego budowy
zabezpieczyć	‘uczynić bezpiecznym, ochronić’ <i>Mocne kraty skutecznie zabezpieczyły dom przed włamywaczami. Zabezpieczyć pistolet.</i>	‘zapewnić, zagwarantować coś’ „ <i>Zabezpieczyć ciągłość dostaw</i> ” (popr. <i>zagwarantować</i>). „ <i>Zabezpieczyć organizmowi dzienną porcję kalorii</i> ” (popr. <i>dostarczyć</i>).	niepoprawne rozszerzenie znaczenia wyrazu pod wpływem języka rosyjskiego

zwyczajny	‘taki, który się niczym nie wyróżnia; także: pospolity’: <i>Zwyczajna dziewczyna. Zwyczajny dzień.</i>	‘taki, który się przyzwyczał, przyzwyczajony’ „ <i>Jestem zwyczajny żyć w biedzie</i> ” (popr. <i>przyzwyczajony</i>).	niepoprawne odczytanie znaczenia słowa z jego budowy
------------------	--	--	--

Błędy powstałe wskutek mylenia wyrazów podobnie brzmiących (paronimów)

Błędy tego typu zdarzają się dość często i dotyczą zwykle wyrazów zapożyczonych.

Najczęstsze wyrazy mylone zbiera poniższa tabelka.

adaptować ‘przystosowywać, przystosować coś do innego użytku niż pierwotnie zakładano’ „ <i>Pana Tadeusza</i> ” <i>adaptowano na ekran kilkakrotnie. Adaptowali salkę pokój ćwiczeń muzycznych.</i>	adoptować ‘uznawać, uznać prawnie za własne dziecko, którego nie jest biologicznym ojcem lub biologiczną matką, dokonywać, dokonać adopcji, usynawiać’ <i>Adoptować dziecko z domu dziecka. Adoptowany syn.</i>
aklimatyzacja ‘przystosowywanie się, przystosowanie się do nowych warunków, do nowego otoczenia, do nowej sytuacji itp.’ <i>Aklimatyzacja alpinistów w Himalajach. Aklimatyzacja roślin w surowym klimacie.</i>	klimatyzacja ‘utrzymywanie w pomieszczeniu stałej temperatury i wilgotności; także: urządzenia służące do tego procesu’ <i>Klimatyzacja pokoi w biurze. Klimatyzacja się zepsuła. Włączyć, klimatyzację.</i>
cezura 1. ‘ważne wydarzenie, będące granicą w dziejach czegoś, w czymś życiu, w rozwoju jakichś wypadków’ <i>Cezurą w najnowszej historii Polski był rok 1989.</i> 2. ‘pauza rytmiczna w wersie wiersza; średniówka’ <i>W trzynastogłoskowcu cezura jest zwykle po siódmej sylabie.</i>	cenzura ‘kontrola zawartości tego, co jest rozpowszechniane jako informacja (np. artykułów, książek, nagrań radiowych i telewizyjnych), prowadzona ze względów obyczajowych lub politycznych; potocznie także instytucja zajmująca się taką działalnością’ <i>Cenzura jest zazwyczaj prewencyjna – wtedy kontroluje się materiały przed ich rozpowszechnieniem.</i>
efektowny ‘taki, który robi duże wrażenie, zwraca na siebie uwagę z powodu piękna, niezwykłości, oryginalności’ <i>Efektowna suknia ślubna. Efektowny występ piosenkarki.</i>	efektywny ‘taki, który przynosi zamierzone rezultaty; skuteczny; także: rzeczywisty, prawdziwy’ <i>Efektywne wysiłki. Efektywny czas pracy.</i>
egzystencjalny 1. ‘związany z istnieniem, z egzystencją, zwłaszcza zaś z podstawowymi potrzebami życiowymi i ich zaspokajaniem’ <i>Rozterki egzystencjalne.</i> 2. ‘związany z egzystencjalizmem, kierunkiem filozoficznym połowy XX wieku.’ <i>Filozofia egzystencjalna. Egzystencjalna proza Sartre’a.</i>	egzystencjalistyczny ‘związany z egzystencjalizmem, kierunkiem filozoficznym połowy XX wieku’ <i>Tezy egzystencjalistyczne w esejach Jeana Paula Sartre’a.</i>

<p>emanować ‘wydzielać coś z siebie, promieniować czymś’ <i>Lampy emanują ciepło i światło.</i> <i>Emanowało z niej jakieś wielkie dobro i ciepło.</i></p>	<p>epatować o zachowaniu: ‘starać się wprawić kogoś w zdumienie, w podziw, w zachwyt’ <i>Epatować urodą, strojem, zgrabną figurą.</i></p>
<p>ewangelik/ewangeliczka ‘członek jednej z religijnych wspólnot protestanckich, na przykład luteranin lub kalwin’ <i>Była ewangeliczką, co odkrył dopiero po kilku miesiącach.</i> <i>W tydzień po katolikach obchodzą swoje święto ewangelicy.</i></p>	<p>ewangelista ‘jeden z autorów dziejów Jezusa Chrystusa, zwłaszcza tych, które weszły do kanon czterech ewangelii’ <i>Czterema kanonicznymi ewangelistami są: Mateusz, Marek, Łukasz i Jan.</i></p>
<p>formować 1. ‘nadawać czemuś określoną formę, kształt, kształtować coś’ <i>Formowali ozdoby na frontonie budynku.</i> przenośnie: <i>Formować umysły wychowanków.</i> 2. ‘ustanawiać coś, powoływać do życia, organizować’ <i>Formować rząd fachowców.</i></p>	<p>formułować ‘nadawać jakiejś myśli, jakiemuś programowi itp. związę postać słowną’ <i>Twierdzenia te są formułowane w sposób dość skomplikowany.</i> <i>Formułować program partii politycznej.</i></p>
<p>humanistyczny ‘związany z humanizmem, prądem filozoficzno-kulturalnym lub postawą intelektualną i moralną albo z humanistą, dotyczący humanizmu’ <i>Humanistyczny ideał człowieka.</i> <i>Humanistyczny światopogląd.</i></p>	<p>humanitarny ‘taki, który przestrzega godności człowieka, ma na względzie dobro człowieka; pełen człowieczeństwa, ludzki’ <i>Humanitarny stosunek do ubogich.</i> <i>Czyny humanitarne.</i> <i>Humanitarne traktowanie jeńców wojennych.</i></p>
<p>maksymalny ‘największy jaki może być; taki, który na określonej skali ma największą wartość’ <i>Maksymalny wysiłek.</i> <i>Maksymalny zysk.</i> <i>Maksymalna temperatura.</i></p>	<p>maksymalistyczny ‘odpowiadający najwyższym wymaganiom, żądający największych poświęceń’ <i>Maksymalistyczny program społeczny.</i> <i>Postawa maksymalistyczna.</i></p>
<p>minimalny ‘najmniejszy, jaki może być; taki, który na określonej skali ma najmniejszą wartość’ <i>Minimalny czas rekonwalescencji.</i></p>	<p>minimalistyczny ‘odpowiadający najmniejszym wymaganiom, stawiający najskromniejsze cele’ <i>Postawa minimalistyczna.</i></p>
<p>metoda ‘sposób postępowania w określonej sprawie; sposób badania czegoś’ <i>Metody zapobiegania konfliktom społecznym.</i></p>	<p>metodyka ‘zespół reguł, opisujących sposoby postępowania w określonej sprawie; zbiór zasad omawiających sposoby wykonywania czegoś’ <i>Metodyka badań w pedagogice.</i> <i>Metodyka nauczania języków obcych.</i></p>
<p>metodyk ‘naukowiec zajmujący się metodyką nauczania jakiegoś przedmiotu’ <i>Dwudniowe spotkanie metodyków języka polskiego.</i></p>	<p>metodysta ‘członek protestanckiego ruchu religijnego, powstałego w Wielkiej Brytanii w łonie Kościoła anglikańskiego, mającego na celu skrupulatne („metodyczne”) wypełnianie nakazów tego kościoła. <i>Rygoryzm moralny metodystów.</i></p>

<p>monitować ‘przypominać o upływniu terminu załatwienia jakiejś sprawy, uregulowania jakichś należności; ponaglać kogoś’ <i>Monitować w sprawie uregulowania zaległej zapłaty za telefon.</i></p>	<p>monitorować ‘kontrolować jakiś proces lub stan w sposób stały, ciągły; stale obserwować, nadzorować coś, czuwać nad czymś’ <i>Monitorować elektronicznie ruch uliczny.</i> <i>Monitorować ceny produktów mlecznych.</i></p>
<p>ostateczny 1. ‘będący końcowym etapem jakiegoś procesu lub działania, taki, którego już nie będzie się zmieniać; końcowy’ <i>Ostateczna decyzja.</i> <i>Ostateczna wersja porozumienia.</i> 2. ‘skrajny, wyjątkowy w swojej dziedzinie’ <i>Takie postępowanie zmusi mnie do podjęcia ostatecznych kroków.</i></p>	<p>ostatni 1. ‘taki, który jest na końcu czegoś, jakiegoś układu w przestrzeni lub czasie’ <i>Ostatni słuchacze wychodzili z auli.</i> <i>To jest ostatnia wersja dokumentu, ale bynajmniej nie jego wersja ostateczna.</i> 2. ‘najgorszy pod względem moralnym’ <i>Jesteś ostatnim łotrem!</i> 3. ‘najmniej prawdopodobny, najmniej odpowiedni’ <i>Jest ostatnim człowiekiem, któremu bym to powiedział.</i></p>
<p>parlamentariusz ‘osoba wysłana do nieprzyjaciela, żeby prowadzić z nim rozmowy w sprawie przerwania walk’ <i>Trzy razy byłem parlamentariuszem do Niemców.</i></p>	<p>parlamentarzysta ‘członek parlamentu, nazwa używana zwykle w odniesieniu do posła, rzadziej w odniesieniu do senatora’ <i>Spotkanie parlamentarzystów europejskich.</i> <i>Parlamentarzystą był w trzech kolejnych kadencjach Kortezów.</i></p>
<p>prezencja ‘wygląd, powierzchowność, postawa jakiejś osoby’ <i>Odnacza się dobrą prezencją i elokwencją.</i></p>	<p>prezentacja 1. ‘pokazywanie czegoś publicznie’ <i>Prezentacja nowego modelu samochodu.</i> 2. ‘przedstawianie sobie osób, które się dotąd nie znały’ <i>Prezentacji obu pań dokonał gospodarz przyjęcia.</i></p>
<p>status 1. ‘stan prawny jakiejś osoby, jakiejś organizacji, instytucji, jakiegoś terytorium itp.’ <i>Status prawny organizacji.</i> 2. ‘pozycja społeczna, czyjeś położenie w określonej grupie’ <i>Status kobiety w społeczeństwie.</i> <i>Jego status życiowy ostatnio nieco się poprawił.</i></p>	<p>statut ‘zestaw przepisów, które określają cele i zadania jakiejś organizacji i przedstawiają jej strukturę oraz sposoby działania’ <i>Statut naszej organizacji nie przewiduje strajku jej członków.</i> <i>To jest przecież zapisane w statucie, nie trzeba podejmować dodatkowej uchwały!</i> <i>Źle: „Jednakże szczęście to nie mogło trwać długo ze względu na różnice w statucie społecznym oraz majątkowym, które dzieliły oboje kochanków”</i> (popr. ze względu na różnice w statusie społecznym).</p>
<p>technika 1. ‘sposób wykonywania jakiejś pracy; metoda pracy’ <i>Różne techniki pracy umysłowej.</i> <i>Technika pokonywania przeszkód wodnych.</i> 2. ‘dział cywilizacji obejmujący środki materialne i sposoby ich wykorzystania w działalności gospodarczej’ <i>Nowoczesna technika lotnicza.</i></p>	<p>technologia ‘ogół wiadomości o sposobach, technikach wytwarzania rozmaitych produktów oraz o metodach przetwarzania materiałów’. <i>Technologie komputerowe.</i> <i>Wykorzystanie najnowszych technologii do produkcji mas plastycznych.</i></p>

Błędy powstałe wskutek użycia wyrazów modnych

Z modą leksykalną mamy do czynienia wówczas, gdy jakieś słowo jest używane w tekstach określonego typu (na przykład w artykułach dziennikarskich, w wypowiedziach potocznych) częściej niż wynikałoby to z potrzeby merytorycznej. Autor wypowiedzi ma do wyboru kilka określeń synonimicznych, lecz zawsze wybiera to samo, które „pierwsze przychodzi na myśl”. Jednakże wyrazy modne tylko pozornie ułatwiają porozumienie. Nie pozwalają bowiem na przekazywanie odcieni znaczeniowych wyrazów. Powodują powstawanie zdań schematycznych, o treści ogólnikowej.

Użycie w tekście wyrazu modnego należy zazwyczaj traktować jako błąd nierzący, a nawet usterkę leksykalną, jednakże w wypadku posłużenia się niektórymi z takich wyrazów należy mówić o powstaniu błędu rażącego. Dotyczy to wymienionych niżej wyrazów modnych.

Wyraz modny	Wersja poprawna	Przyczyna
aplikacja <i>W przyszłym tygodniu składam aplikację o stypendium.</i>	podanie, wniosek <i>W przyszłym tygodniu składam podanie o stypendium.</i>	zbędne zapożyczenie z języka angielskiego
ciężko <i>Mówi o tym, że ciężko jest porozumieć się ludziom wychowanym w innych czasach. Ciężko zrozumieć, o co Ci chodzi.</i>	trudno <i>Mówi o tym, że trudno jest porozumieć się ludziom wychowanym w innych czasach. Trudno zrozumieć, o co Ci chodzi.</i>	zbędne zapożyczenie znaczenia z języka angielskiego lub rosyjskiego
dokładnie, dokładnie tak <i>Wyszedł pan z mieszkania? – Dokładnie. Nie chcesz o tym mówić? – Dokładnie tak!</i>	właśnie, właśnie tak <i>Wyszedł pan z mieszkania? – Tak. Nie chcesz o tym mówić? – No właśnie.</i>	zbędne zapożyczenie znaczenia z języka angielskiego
implementować; implementacja <i>Implementować przepisy unijne. Implementacja prawa unijnego.</i>	wdrażać, wprowadzać w życie; wdrażanie <i>Wdrażać przepisy unijne. Wprowadzanie w życie prawa unijnego.</i>	zbędne zapożyczenie z języka angielskiego
kondycja <i>[...] na próbę diagnozy kondycji współczesnego społeczeństwa na tle dawnego dziedzictwa.</i>	stan, położenie <i>[...] na próbę diagnozy stanu współczesnego społeczeństwa na tle dawnego dziedzictwa.</i>	zbędne zapożyczenie znaczenia z języka angielskiego
lider <i>Nasza firma jest europejskim liderem w produkcji betonu.</i>	najważniejszy, czołowy producent <i>Nasza firma jest największym w Europie producentem betonu.</i>	zbędne zapożyczenie znaczenia z języka angielskiego

<p>posiadać <i>posiadać wykształcenie, posiadać przyjemny zapach, posiadać pogodne usposobienie.</i></p> <p><i>Wiersz nie posiada rymów, które zwykle nadają utworowi melodyjności</i></p> <p><i>Bo, zapewne, podobne zjawisko nie posiada tylko jednej przyczyny.</i></p> <p><i>Dla romantyka, którego cechy posiada.</i></p> <p><i>Utwór posiada znaczący tytuł.</i></p>	<p>mieć, odznaczać się, charakteryzować się <i>mieć wykształcenie, odznaczać się przyjemnym zapachem, charakteryzować się pogodnym usposobieniem.</i></p> <p><i>Wiersz nie ma rymów, które zwykle nadają utworowi melodyjności.</i></p> <p><i>Bo, zapewne, podobne zjawisko nie ma tylko jednej przyczyny.</i></p> <p><i>Dla romantyka, którego cechami się odznacza</i></p> <p><i>Utwór ma znaczący tytuł a. Utwór charakteryzuje się znaczącym tytułem.</i></p>	<p>zbędne rozszerzenie znaczenia (<i>posiadać</i> można tylko rzeczy konkretne o dużej wartości, <i>posiadać</i> coś może tylko człowiek lub zbiorowość ludzka)</p>
<p>relacje <i>Mieć dobre relacje z sąsiadami. Relacje polsko-niemieckie. Przyroda [...] jest wdzięczna mieszkańcom za dobre relacje.</i></p>	<p>związki, stosunki <i>Mieć dobre związki z sąsiadami. Stosunki polsko-niemieckie.</i></p> <p><i>Przyroda [...] jest wdzięczna mieszkańcom za dobre związki z nimi.</i></p>	<p>zbędne zapożyczenie znaczenia z języka angielskiego.</p>

Błędy powstałe wskutek naruszenia łączliwości leksykalno-semantycznej wyrazu

Łączliwość jest tą właściwością wyrazów, która pozwala im tworzyć większe sensowne całości językowe. Wyróżnia się łączliwość gramatyczną i leksykalno-semantyczną wyrazów. Dla niniejszego opracowania istotna jest łączliwość leksykalno-semantyczna, a ściślej takie jej naruszenie w tekstach, które powoduje powstanie błędów rażących. Łączliwość leksykalno-semantyczna wskazuje na możliwości i ograniczenia łączenia się pewnego wyrazu z innymi wyrazami, wynikające z jego cech znaczeniowych. Ze względu na stopień regularności i przewidywalności połączeń wyrazowych wyróżnia się łączliwość systemową (kategorialną) i normatywną. Jeśli jakiś wyraz łączy się z innymi systemowo, to znaczy, że łączy się według określonej reguły. Żeby określić zakres łączliwości systemowej, należy podać, z jaką kategorią wyrazów łączy się dany wyraz, np. czasownik *chodzić* w podstawowym znaczeniu łączy się z nazwami istot żywych. Zakres łączliwości normatywnej wyrazu określa się zaś przez wymienienie tych wyrazów, które tworzą z nim poprawne połączenia. Na przykład czasownik *wyrządzać* mógłby wchodzić w związek

z rzeczownikiem *strata*, tak jak łączy się z jego synonimami *krzywda*, *szkoda*, *przykrość*, a tymczasem współcześnie taki związek nie jest poprawny. Błąd rażący powstaje wówczas, gdy następuje naruszenie łączliwości systemowej lub normatywnej prowadzące do powstania fragmentu niezrozumiałego, niezamierzenie dwuznacznego lub humorystycznego. Nie sposób przewidzieć wszystkich możliwych błędów tego rodzaju, poniżej podane są ich przykłady (z wypracowań uczniowskich z pilotażowej matury) z wyjaśnieniem, dlaczego takie połączenie wyrazów (ich kolokację) należy uznać za błąd rażący.

Błędna kolokacja	Istota błędu	Wersja poprawna
<i>Objawiali się wtedy bohaterowie patrzący bez strachu śmierci w oczy.</i>	Czasownik <i>objawiać</i> się nie łączy się z rzeczownikami osobowymi (łączliwość systemowa)	<i>Pojawiali się, ujawniali się, byli wtedy bohaterowie patrzący bez strachu śmierci w oczy.</i>
<i>Przekleństwo to [miłość] zachęca do śmierci.</i>	Czasownik <i>zachęcać</i> nie łączy się z rzeczownikami abstrakcyjnymi (łączliwość systemowa)	<i>Przekleństwo to powoduje, że ludzie skłonni są wybrać śmierć</i>
<i>Jego pycha nie pozwoliła mu się zmienić, zjednoczyć się z narodem, by dodać siły szeregom walczącym i dlatego odniósł klęskę.</i>	Czasownik <i>odnieść</i> łączy się – z jednym wyjątkiem – z nazwami zwycięstwa, sukcesu (<i>odnieść triumf, zwycięstwo, pożytek, korzyść</i> , wyjątek: <i>odnieść obrażenia</i>), a nazwy niepowodzeń i nieprzyjemnych dla człowieka stanów, sytuacji łączą się głównie z czasownikiem <i>ponieść</i> (<i>ponieść ryzyko, ponieść konsekwencje, ponieść klęskę</i>) (łączliwość systemowa).	<i>Jego pycha nie pozwoliła mu się zmienić, zjednoczyć się z narodem, by dodać siły szeregom walczącym i dlatego poniósł klęskę.</i>
<i>Poetka, obdarzona ponadprzeciętną percepcją nie pozostaje bierną obserwatorką.</i>	Rzeczownik <i>percepcja</i> nie łączy się z czasownikiem <i>obdarzać</i> , gdyż <i>percepcja</i> jest procesem, a <i>obdarzać</i> znaczy ‘ofiarowywać’ i nie łączy się z nazwami procesów. Dopuszczalną łączliwością byłoby <i>obdarzyć kogoś zdolnością ponadprzeciętnej percepcji</i> (łączliwość systemowa)	<i>Poetka, obdarzona ponadprzeciętną zdolnością percepcji nie pozostaje bierną obserwatorką.</i>
<i>Polskie społeczeństwo doprowadza do zaniechania własnej kultury.</i>	Czasownik <i>zaniechać</i> (i rzeczownik <i>zaniechanie</i>) łączy się z nazwami procesów, czynności, nie zaś z nazwami abstraktów. (łączliwość systemowa)	<i>Polskie społeczeństwo doprowadza do zaniechania rozwoju własnej kultury.</i>

<i>Wokulski był człowiekiem przegranym. Do czego się nie zabrał, kończyło się niepowodzeniem i osiągał zupełnie inny skutek niż obrany początkowo.</i>	<i>Skutek można przewidywać, zamierzać, można się go spodziewać, ale nie można obierać skutku (łączliwość systemowa)</i>	<i>Wokulski był człowiekiem przegranym. Do czego się nie zabrał, kończyło się niepowodzeniem i osiągał zupełnie inny skutek niż zamierzał.</i>
<i>używa innej metafory „nie bójcie się” aby dosadnie przekazać czytelnikowi to...</i>	<i>Czasownik przekazać ‘podać jakąś informację’ łączy się z przysłówkami oznaczającymi jakość przekazu, takimi jak dobitnie, jednoznacznie, ale nie z ich synonimem dosadnie (ten łączy się tylko z nazwami aktów mówienia, a więc ma bardziej ograniczoną łączliwość) (łączliwość systemowa)</i>	<i>używa innej metafory „nie bójcie się” aby dobitnie przekazać czytelnikowi to...</i>
<i>Całkowicie w niej zakochany bohater był gotów zrobić dla niej wszystko.</i>	<i>Imiesłów zakochany łączy się z przysłówkami stopnia, takimi, jak: bardzo, bezgranicznie, ale nie łączy się z przysłówkiem całkowicie (łączliwość normatywna)</i>	<i>Bezgranicznie w niej zakochany bohater był gotów zrobić dla niej wszystko.</i>
<i>Cechy duchowe wygasają gdyż jest coraz mniej ludzi wierzących.</i>	<i>Rzeczownik cecha łączy się z czasownikiem zanikać, ale nie z pochodzącym z tego samego kręgu znaczeniowego wyrazem wygasać (łączliwość normatywna).</i>	<i>Cechy duchowe zanikają, gdyż coraz mniej jest ludzi wierzących.</i>
<i>gdzie główni bohaterowie pokonują podróż do piekła</i>	<i>Czasownik pokonywać w jednym ze znaczeń łączy się z rzeczownikiem droga i niektórymi jego synonimami (np. trasa), ale nie z synonimicznym z nim (w jednym ze znaczeń) rzeczownikiem podróż. Może zresztą autorowi chodziło o to, że bohaterowie wydostają się z piekła. (łączliwość normatywna).</i>	<i>gdzie główni bohaterowie pokonują drogę do piekła a. gdzie główni bohaterowie wydostają się z piekła.</i>

Swoistym typem błędów powstających w wyniku naruszenia zasad łączliwości semantycznej są pleonazmy, czyli takie połączenia wyrazowe, w których treść jednego z członów jest całkowicie powtórzona w znaczeniu członu drugiego. Większość pleonazmów należy traktować jako błędy rażące.

Poniżej przykłady najczęstszych rażących błędów łączliwości tego typu.

Błędne połączenie pleonastyczne	Forma poprawna
<i>cofnąć się do tyłu</i>	<i>cofnąć się</i>
<i>kontynuować dalej</i>	<i>kontynuować</i>
<i>poprawić się na lepsze</i>	<i>poprawić się</i>
<i>wrócić z powrotem, znów (po)wrócić</i> <i>Porzucamy romantyczne ideały, by niebawem</i> <i>znów do nich powrócić.</i>	<i>wrócić</i> <i>Porzucamy romantyczne ideały, by niebawem do</i> <i>nich powrócić.</i>
<i>zabić na śmierć</i>	<i>zabić</i>
<i>zlikwidować całkowicie</i>	<i>zlikwidować</i>
<i>indywidualna jednostka, pojedyncza jednostka ,</i> <i>indywidualny członek</i> <i>Ukazuje on stosunek biurokracji do pojedynczej</i> <i>jednostki.</i> <i>Gdy patrzymy na grupę, patrzymy tylko na</i> <i>całość, a nie na jej indywidualnych członków,</i> <i>więc w ten sposób pojedyncza osoba nie jest</i> <i>w stanie zaistnieć i wyrazić siebie.</i>	<i>jednostka, członek</i> <i>Ukazuje on stosunek biurokracji do jednostki.</i> <i>Gdy patrzymy na grupę, patrzymy tylko na</i> <i>całość, a nie na poszczególnych jej członków,</i> <i>więc w ten sposób jednostka nie jest w stanie</i> <i>zaistnieć i wyrazić siebie.</i>
<i>najważniejszy priorytet, główny priorytet</i>	<i>priorytet</i>
<i>okres czasu</i>	<i>okres</i>
<i>pełny komplet</i>	<i>komplet</i>
<i>potencjalne możliwości</i>	<i>możliwości</i>
<i>w miesiącu styczniu (lutym, marcu itd.)</i>	<i>w styczniu (lutym, marcu itd.)</i>
<i>wzajemna współpraca</i>	<i>współpraca</i>

Błędy frazeologiczne

Umiejętne posługiwanie się związkami frazeologicznymi nie jest łatwe. Trzeba bowiem dobrze znać ich formę, która w wielu związkach nie może być zmieniona, wiedzieć, co frazeologizmy dokładnie znaczą, i umieć użyć ich w odpowiednim otoczeniu wyrazowym. Jeśli któraś z tych umiejętności zawiedzie autora wypowiedzi, powstaje błąd frazeologiczny. Może on polegać na niepotrzebnej zmianie formy związku (np. wymianie jednego wyrazu na inny, dodaniu jakiegoś składnika, skróceniu frazeologizmu o jakiś element), kiedy indziej na niewłaściwym rozumieniu jego treści, a jeszcze kiedy indziej na umieszczeniu go w takim zdaniu, w którym zaczyna być rozumiany dosłownie.

Poniżej podajemy przykłady najczęstszych rażących błędów frazeologicznych, warianty poprawne związków i wyjaśnienie istoty błędu.

Błąd frazeologiczny	Wersja poprawna	Przyczyna błędu
<i>ciężki orzech do zgryzienia</i>	<i>twardy a. trudny orzech do zgryzienia</i>	wymiana składnika związku na wyraz modny
<i>języczek uwagi</i>	<i>języczek u wagi</i>	niezrozumienie znaczenia składnika związku
<i>mądrej głowie dość po słowie</i>	<i>mądrej głowie dość dwie słowie</i>	niezrozumienie znaczenia formy <i>dwie słowie</i> (dawnej liczby podwójnej)
<i>nie idzie (coś zrobić)</i>	<i>nie można (czegoś zrobić)</i>	dosłowne tłumaczenie frazeologizmu z języka niemieckiego
<i>nie zasypywać gruszek w popiele</i>	<i>nie zasypiać gruszek w popiele</i>	nieznajomość zwyczaju, który leży u podstaw frazeologizmu
<i>noga się komuś podwinęła</i>	<i>noga się komuś powinęła</i>	niezrozumienie składnika związku, dawnego wyrazu powinąć się 'potknąć się, pośliznąć się'
<i>odgrywać, odegrać znaczenie</i>	<i>mieć znaczenie a. odgrywać, odegrać rolę</i>	skrzyżowanie (kontaminacja) ze związkiem <i>odgrywać, odegrać rolę</i>
<i>pełnić rolę, spełniać rolę Literatura pełniła patriotyczną rolę. Ówczesni pisarze mieli ogromną rolę do spełnienia.</i>	<i>odgrywać rolę Literatura odgrywała patriotyczną rolę. Ówczesni pisarze mieli ogromną rolę do odegrania.</i>	skrzyżowanie (kontaminacja) ze związkiem <i>pełnić funkcję</i>
<i>podnieść się na nogi Powinien zaakceptować porażki, podnieść się znów na nogi i spróbować czegoś nowego, świeżego.</i>	<i>stanąć na nogi Powinien zaakceptować porażki, znów stanąć na nogi i spróbować czegoś nowego, świeżego.</i>	niepoprawna wymiana członu związku na wyraz synonimiczny.

<i>przywiązywać uwagę (do czegoś)</i> <i>Wskazuje rzeczy, do których na co dzień nie przywiązujemy uwagi, zaafelowani swoją pracą.</i>	<i>przywiązywać wagę (do czegoś)</i> <i>Wskazuje rzeczy, do których na co dzień nie przywiązujemy wagi, zaafelowani swoją pracą.</i>	niepoprawna wymiana członu na podobny brzmieniowo
<i>w każdym bądź razie</i>	<i>w każdym razie</i>	skrzyżowanie (kontaminacja) ze związkiem <i>bądź co bądź</i>
<i>w pierwszym rzędzie</i>	<i>przede wszystkim</i>	zapożyczenie frazeologizmu z języka niemieckiego
<i>wywrzeć piętno (na czymś)</i>	<i>wycisnąć, odcisnąć piętno (na czymś)</i>	niezrozumienie realnej podstawy związku
<i>zawieszenie ognia</i>	<i>zawieszenie broni a. wstrzymanie ognia</i>	skrzyżowanie (kontaminacja) dwóch frazeologizmów
<i>z wielkiej, z dużej, z małej litery (pisać coś)</i>	<i>wielką, dużą, małą literą a. do wielkiej od dużej, od małej litery</i>	zapożyczenie frazeologiczne z języka rosyjskiego

Ponadto za rażące należy uznać rozbudowywanie związków frazeologicznych określeniami *tak zwany* albo *przysłowiowy*, np.:

Jest to tak zwany głos wołającego na puszczy.

Przysłowiową palmę pierwszeństwa zdobyła poetka z Radomia.

Należy pamiętać o tym, że trudno przewidzieć wszystkie rażące modyfikacje związków frazeologicznych, toteż oceniający powinien sam wychwycić te naruszenia normy frazeologicznej, które powodują niezrozumienie lub błędne zrozumienie tekstu albo powstanie niezamierzonego połączenia humorystycznego.

Poniżej podano kilkanaście takich „nieprzewidywalnych” naruszeń (z objaśnieniem ich istoty) jako przykłady możliwych rażących błędów frazeologicznych w pracach uczniowskich i sposoby ich poprawy.

Tekst z błędem frazeologicznym	Tekst poprawiony	Istota błędu
<i>A on i tak dawał radę pozostać wierny swoim ideałom.</i>	<i>A on i tak potrafił pozostać wierny swoim ideałom.</i>	<i>Dawać radę czemuś</i> ‘sprostać, podołać’ łączy się z nazwami czynności, nie stanów.
<i>Bowiem rozpisują się oni do granic możliwości.</i>	<i>Bowiem rozpisują się oni bardzo szeroko.</i>	<i>Do granic możliwości</i> ‘ile się da, ile można’ nie łączy się z nazwą czynności pisania, (lecz głównie z nazwami stanu).

<i>Czarą przeklęcia czy też innym symbolem przekreślenia miłości Wokulskiego i Łęckiej było nie tyle zgubienie przez nią medalika, którego nota bene dostała od Wokulskiego, lecz to, że ukryła to.</i>	<i>Przelaniem czary goryczy czy też innym symbolem przekreślenia miłości Wokulskiego i Łęckiej było nie tyle zgubienie przez nią medalionu, który nota bene dostała od Wokulskiego, lecz fakt, że to ukryła.</i>	„Czara przeklęcia” to niefortunna innowacja, nawiązująca do frazeologizmu <i>Coś przepelniło, przelało czarę goryczy, coś dopełniło czary goryczy</i> .
<i>Gdzie głos jednostki nie ma przebiccia.</i>	<i>Gdzie głos jednostki się nie liczy a. Gdzie jednostka nie ma siły przebiccia.</i>	Frazeologizm <i>mieć siłę przebiccia</i> (nie mieć siły przebiccia) zakłada jako podmiot osobę.
<i>Istotną rolę zajmowali poeci i pisarze, którzy w swoich dziełach...</i>	<i>Istotną rolę odgrywali poeci i pisarze, którzy w swoich dziełach...</i>	Nastąpiła dekompozycja frazeologizmu przez wymianę składnika; popr. <i>odgrywać (jakaś) rolę</i> .
<i>Jednak jej miłość nie była przeklęta lecz odgórnie skazana na niepowodzenie.</i>	<i>Jednak jej miłość nie była przeklęta lecz skazana na niepowodzenie.</i>	Niepoprawna modyfikacja zestalonego połączenia z <i>góry skazany na niepowodzenie</i> .
<i>Jego doskonale dramaty, mówiąc o wydarzeniach z przeszłości dokładnie wytykają nam palcem, namolnie pokazując, jak bardzo aktualne są dylematy moralne, z którymi borykał się chociażby Henryk IV.</i>	???	Frazeologizm: <i>pokazywać, wytykać kogoś palcami</i> został zmodyfikowany zarówno co do formy przypadku (<i>nam zam. nas</i>), jak i liczby gramatycznej (<i>palcem zam. palcami</i>) składników i trudno zrozumieć, co ma znaczyć w przytoczonym zdaniu.
<i>Następnie wraca i rusza w konkury do Izabeli.</i>	<i>Następnie wraca i uderza w konkury do Izabeli.</i>	Stałym połączeniem (dziś przestarzałym) jest <i>uderzać w konkury do kogoś</i> .
<i>Powinien zaakceptować porażki, podnieść się znów na nogi i spróbować czegoś nowego, świeżego.</i>	<i>Powinien zaakceptować porażki, stanąć na nogi i spróbować czegoś nowego, świeżego.</i>	Związkiem frazeologicznym jest <i>stanąć na nogi, na nogach</i> . Tu wymieniono niepoprawnie człon na synonimiczny, przez co związek utracił charakter przenośny.
<i>Preludia Chopina to bardzo emocjonalne utwory, których harmonia i ekspresyjność uczuć dotykają każdą duszę.</i>	<i>Preludia Chopina to bardzo emocjonalne utwory, których harmonia i ekspresyjność uczuć poruszają każdą duszę.</i>	Połączenie <i>coś kogoś porusza</i> znaczy m.in. ‘wzrusza, wstrząsa kimś’, połączenie <i>coś dotyka kogoś</i> znaczy ‘uraża, sprawia przykrość’. Autorowi chodziło z pewnością o to pierwsze znaczenie, użył więc niewłaściwego zwrotu.
<i>Przestrzeń ta była rumowiskiem historycznym.</i>	<i>Przestrzeń ta była śmietnikiem historii.</i>	Określenie „ <i>rumowisko historyczne</i> ” jest nieudanym przekształceniem zestalonego połączenia <i>śmietnik historii</i> , powstałym przez wymianę składnika na pokrewny znaczeniowo.

<i>Wokulski był ofiarą losu, kiedy starał się zrobić coś użytecznego.</i>	<i>Wokulskiemu nie wiodło się, kiedy starał się zrobić coś użytecznego.</i>	Wyrażenie <i>ofiara losu</i> oznacza człowieka niezaradnego, którego z tego powodu spotykają w życiu same niepowodzenia. Autor być może chciał użyć tego połączenia w sensie dosłownym (= okoliczności mu nie sprzyjały), ale w określonym kontekście nabrało ono sensu frazeologicznego.
<i>Z wypiekami na twarzy walczył dzielnie nie zwracając na przeciwności losu.</i>	<i>Z wypiekami na twarzy walczył dzielnie nie zwracając uwagi na przeciwności losu.</i>	Niepoprawna redukcja frazeologizmu do pierwszego członu.

Błędy nierażące

Odstępstwa od normy leksykalnej, których nie można zinterpretować zgodnie z wymienionymi powyżej kryteriami, należy zaliczyć do błędów nierażących. Dotyczy to zarówno leksyki, jak i frazeologii. Jeśli chodzi o leksykę, to do błędów nierażących, a nawet do usterek językowych, należy zaliczyć posługiwanie się wyrazami modnymi (poza kilkoma wymienionymi powyżej w p.3, których użycie powinno się uznać za błąd rażący). Wyrazy modne zmieniają się, dlatego trudno podać ich wyczerpujące zestawienie. Poniżej zostanie przytoczony fragment zawierający wyrazy modne, pochodzący z książki „Język polski. Poradnik Profesora Andrzeja Markowskiego (Wydawnictwo Wilga, Warszawa 2003, s.330–346). Zestaw tych wyrazów może posłużyć jako orientacyjny przy zaliczeniu błędu do kategorii błędów nierażących.

Wyraz nadużywany	W znaczeniu	Modnie	Lepiej
adekwatny	‘odpowiedni, stosowny, właściwy’	<i>Zajęcie adekwatne do jej umiejętności.</i>	<i>Zajęcie odpowiednie do jej umiejętności.</i>
administracja	‘rząd’	<i>Administracja amerykańska pragnie zmian kilku ustaw podatkowych.</i>	<i>Rząd amerykański pragnie zmian kilku ustaw podatkowych.</i>
akcentować	‘podkreślać coś, zwracać na coś uwagę w czasie mówienia’	<i>Prezes akcentował wszystkie osiągnięcia zarządu.</i>	<i>Prezes podkreślał albo: uwypuklał wszystkie osiągnięcia zarządu.</i>
akcja	‘zorganizowane działanie, przedsięwzięcie, które ma coś na celu, przez które chce się coś osiągnąć’	<i>Akcja promocyjna towarów. Akcja antynikotynowa.</i>	<i>Promocja towarów. Działania antynikotynowe.</i>
aktualny	‘obecny, dzisiejszy, teraźniejszy’	<i>Aktualna faza rokowań. Aktualne potrzeby młodzieży. Aktualny rząd Litwy.</i>	<i>Obecna faza rokowań. Dzisiejsze, współczesne potrzeby młodzieży. Obecny rząd Litwy.</i>
animator	‘człowiek, który jest aktywny, pobudza do działania swoje środowisko w jakiejś dziedzinie życia społecznego lub kulturalnego’	<i>Animator ruchu oświatowego na Podbeskidziu. Animator zespołu ludowego.</i>	<i>Twórca ruchu oświatowego na Podbeskidziu. Twórca, inspirator zespołu ludowego.</i>
arbiter	‘sędzia sportowy’	<i>Nie można podważać decyzji arbitra tego meczu.</i>	<i>Nie można podważać decyzji sędziego tego meczu.</i>

artykułować	‘wyrażać publicznie jakieś poglądy, opinie’	<i>Spółeczeństwo musi móc swobodnie artykułować wszystkie swoje potrzeby. Pielęgniarki od dawna artykułują swoje postulaty.</i>	<i>Spółeczeństwo musi móc swobodnie wyrażać wszystkie swoje potrzeby. Pielęgniarki od dawna przedstawiają, zgłaszają swoje postulaty.</i>
asortyment	‘zestaw, wybór towarów, które można kupić w jednym sklepie albo które produkuje jeden zakład’; także: ‘zestaw usług, które proponuje jakaś placówka’	<i>Dział odzieżowy może zaimponować różnorodnością asortymentu. Proponujemy Państwu bogaty asortyment usług krawieckich.</i>	<i>Dział odzieżowy może zaimponować różnorodnością towaru. Proponujemy Państwu bogaty wyбір usług krawieckich.</i>
aspekt	‘określony sposób patrzenia na jakąś sprawę, sposób ujęcia jakiegoś zagadnienia, punkt widzenia, z którego się coś rozpatruje’	<i>Sprawę niedzielnego handlu należy rozpatrywać w kilku aspektach.</i>	<i>Sprawę niedzielnego handlu należy ujmować od różnych stron albo: rozpatrywać z różnych punktów widzenia.</i>
asystentka	‘osoba, która spełnia funkcje pomocnicze wobec przełożonego: kierownika, dyrektora itp.’	<i>Asystentka dyrektora, asystentka prezesa.</i>	<i>Sekretarka dyrektora, prezesa.</i>
batalia	‘walka o coś, staranie się o coś, wysiłki zmierzające do czegoś’	<i>Batalia o uchwalenie budżetu. Batalia o pełne prawa dla mniejszości narodowych. Batalia dyplomatyczna.</i>	<i>Walka o uchwalenie budżetu. Walka o pełne prawa dla mniejszości narodowych. Intensywne zabiegi, wysiłki dyplomatyczne.</i>
baza	1. ‘podstawa czegoś’ 2. ‘coś, co występuje w określonej ilości’	1. <i>Bazą rozwoju tego kraju jest nowoczesne rolnictwo. Kremy i żele produkowane na bazie wyciągu z tymianku.</i> 2. <i>Baza sanatoryjna regionu.</i>	1. <i>Podstawą rozwoju tego kraju jest nowoczesne rolnictwo. Kremy i żele produkowane z wyciągu z tymianku.</i> 2. <i>Ogól sanatoriów regionu.</i>
budowa	‘organizowanie czegoś, tworzenie, urzeczywistnianie jakiejś idei’	<i>Budowa nowego ładu w Europie. Budowa lokalnych struktur samorządowych.</i>	<i>Tworzenie nowego ładu w Europie. Organizowanie lokalnych struktur samorządowych.</i>
consensus / konsensus	‘porozumienie, osiągnięte przez ucieranie stanowisk i wzajemne ustępstwa, a nie przez głosowanie i przyjęcie stanowiska większości’	<i>Osiągnąć konsensus w sprawach inwestycji miejskich.</i>	<i>Osiągnąć porozumienie albo: uzgodnić stanowiska, albo: uzyskać zgodę w sprawach inwestycji miejskich.</i>
defensywa	‘obrona (w sportowych grach zespołowych)’	<i>Defensywa gości nie mogła sobie poradzić z solowymi rajdami Grajczarka.</i>	<i>Obrona gości nie mogła sobie poradzić z solowymi rajdami Grajczarka.</i>

demonstracja	‘pokazywanie czegoś, objaśnianie działania czegoś’	<i>Demonstracja zasad działania nowego programu komputerowego.</i> <i>Demonstracja nowego typu żyletek.</i>	Przedstawienie albo: objaśnienie zasad działania nowego programu komputerowego. Pokaz nowego typu żyletek.
demonstrować	‘pokazywać coś, objaśniać działanie czegoś’	<i>Demonstrować niezadowolenie.</i> <i>Demonstrować zabytki sztuki użytkowej.</i>	Okazywać niezadowolenie. Pokazywać zabytki sztuki użytkowej.
destabilizacja	‘brak równowagi, zachwianie równowagi, rozregulowanie, chwiejność, rozchwianie’	<i>Destabilizacja gospodarcza kraju.</i>	Zachwianie równowagi gospodarczej kraju.
destrukcja	‘rozpad, niszczenie, zniszczenie’	<i>Działania powodujące destrukcję rządzącej koalicji.</i> <i>Destrukcja dotychczasowych wartości moralnych</i>	<i>Działania powodujące rozpad rządzącej koalicji</i> Rozpad albo: niszczenie dotychczasowych wartości moralnych.
dialog	‘rozmowy, dyskusje; także: rokowania’	<i>Dialog ze związkami zawodowymi nie powinien być przerywany.</i> <i>Rozpoczęliśmy z nimi rzeczowy dialog.</i>	Diskusje ze związkami zawodowymi nie powinny być przerywane. <i>Rozpoczęliśmy z nimi rzeczowe rozmowy.</i>
dokładnie, dokładnie tak	‘właśnie, właśnie tak’	<i>Chodzi ci o rozwód? – Dokładnie.</i> <i>Wyszła pani z pokoju? – Dokładnie.</i> <i>Nie chcesz odpowiadać? – Dokładnie tak!</i>	<i>Chodzi ci o rozwód? – Właśnie.</i> <i>Wyszła pani z pokoju? – Tak.</i> <i>Nie chcesz odpowiadać? – No właśnie!</i>
dynamiczny	wszystkie znaczenia	<i>Dynamiczny rozwój.</i> <i>Dynamiczny pracownik.</i> <i>Dynamiczny spadek zatrudnienia.</i>	Szybki, gwałtowny, intensywny rozwój. Rzutki, energiczny pracownik. Gwałtowny spadek zatrudnienia.
dynamika	wszystkie znaczenia przerośne	<i>Dynamika przyrostu naturalnego.</i> <i>Dynamika wydarzeń politycznych,</i>	Tempo przyrostu naturalnego. Rozwój wydarzeń politycznych.
edycja	‘kolejna, jedna z wielu, realizacja programu, imprezy sportowej lub artystycznej itp. powtarzającej się regularnie’	<i>W poprzedniej edycji listy dominowały banki.</i> <i>10. edycja Ligi Mistrzów.</i> <i>Kolejna edycja targów książki edukacyjnej.</i>	<i>W poprzednim wydaniu listy dominowały banki.</i> 10 rozgrywki Ligi Mistrzów. <i>Kolejne targi książki edukacyjnej.</i>
egzekutor	w sporcie ‘wykonawca jakiegoś polecenia sędziego’	<i>Egzekutor rzutu różnego.</i>	Wykonawca rzutu różnego.
egzekwować	w sporcie: ‘wykonywać jakieś polecenie sędziego’	<i>Rzut karny skutecznie egzekwował Nowak.</i>	Rzut karny skutecznie wykonał Nowak.

egzemplifikować	‘dawać przykłady, objaśniać, dokumentować’	<i>Swoje wywody egzemplifikował danymi statystycznymi.</i>	<i>Swoje wywody popierał, podając dane statystyczne.</i>
egzystencja	‘czyjeś życie, bytowanie, istnienie’	<i>Pensja urzędnika nie może być podstawą egzystencji jego i jego rodziny. Spokojna egzystencja z dala od miasta. Egzystencja tego zakładu jest poważnie zagrożona.</i>	<i>Pensja urzędnika nie może być podstawą utrzymania jego i jego rodziny. Spokojne życie z dala od miasta. Istnienie tego zakładu jest poważnie zagrożone.</i>
ekipa	‘zespół ludzi wykonujący jakieś zadanie; także: drużyna’	<i>Ekipa polskich naukowców. Ekipa rządząca.</i>	<i>Zespół polskich naukowców. Grupa rządząca; rządzący politycy.</i>
ekologiczny	‘naturalny, nieskażony środkami chemicznymi; produkowany bez zanieczyszczenia środowiska’	<i>Ekologiczna żywność. Ekologiczny tryb życia.</i>	<i>Zdrowa żywność. Zdrowy tryb życia.</i>
eksponować	‘podkreślać, uwypuklać’	<i>Eksponował rolę niełuskanego ryżu w zdrowym odżywianiu się.</i>	<i>Podkreślał rolę niełuskanego ryżu w zdrowym odżywianiu się.</i>
ekspozycja	‘wystawianie, odpowiednie ułożenie; także: wystawa’	<i>Ekspozycja prac znanej graficzki. poznańskiej, Ekspozycja towaru w witrynie.</i>	<i>Wystawa prac znanej graficzki. Odpowiednie rozmieszczenie towaru w witrynie.</i>
elektorat	‘wyborcy; także wyborcy głosujący na określoną partię, osobę’	<i>Jak zachowa się elektorat w najbliższych wyborach parlamentarnych?</i>	<i>Jak zachowają się wyborcy w najbliższych wyborach parlamentarnych?</i>
eliminacja	‘usunięcie czegoś, zlikwidowanie czegoś’	<i>Eliminacja skutków awarii. Eliminacja zakładu produkcyjnego.</i>	<i>Usunięcie skutków awarii. Likwidacja zakładu produkcyjnego.</i>
eliminować	‘usuwać coś, likwidować coś’	<i>Eliminować braki wykształcenia. Eliminować usterki budowlane.</i>	<i>Usuwać braki wykształcenia. Likwidować usterki budowlane.</i>
emisja	1. ‘nadawanie programu radiowego lub telewizyjnego’ 2. ‘kolejne wydanie jakiejś cyklicznej imprezy’	1. <i>Rozpoczynamy emisję kolejnych odcinków serialu „Ekstradycja”.</i> 2. <i>Piętnasta emisja Pucharu Polski w badmintonie.</i>	1. <i>Rozpoczynamy wyświetlanie kolejnych odcinków serialu „Ekstradycja”.</i> 2. <i>Piętnasty Puchar Polski w badmintonie.</i>
eskalacja	‘nasilanie się, potęgowanie się jakiegoś zjawiska, procesu’	<i>Eskalacja społecznego protestu. Eskalacja zagrożenia.</i>	<i>Narastanie, nasilanie się społecznego protestu. Wzrost zagrożenia.</i>

front	‘działalność, zakres działalności’	<i>Front inwestycyjny.</i> <i>Na froncie postępu technicznego.</i>	Ogół inwestycji, inwestycje, działalność inwestycyjna. <i>W zakresie postępu technicznego albo: Jeśli chodzi o postęp techniczny.</i>
generacja	‘towary wytworzone na określonym stopniu rozwoju myśli technicznej produkcji’	<i>Nowa generacja tuszu do rżęs.</i> <i>Proszek do prania nowej generacji</i>	<i>Nowy typ, gatunek, rodzaj tuszu do rżęs.</i> <i>Nowy, doskonalszy typ proszku do prania.</i>
generalnie	‘ogólnie, w zasadzie, zasadniczo’	<i>Generalnie nie mam zastrzeżeń do pańskiej pracy.</i> <i>Generalnie się z panią zgadzam, choć w kilku szczegółach się różnimy.</i>	<i>W zasadzie nie mam zastrzeżeń do pańskiej pracy.</i> <i>Zasadniczo się z panią zgadzam, choć w kilku szczegółach się różnimy.</i>
głęboki	‘ważny, istotny, podstawowy, gruntowny’	<i>Głębokie przemiany społeczne.</i> <i>Głęboki spadek czytelnictwa na wsi.</i>	<i>Gruntowne, zasadnicze przemiany społeczne.</i> <i>Zasadniczy, znaczny spadek czytelnictwa na wsi.</i>
kolejny	‘następny, jeszcze jeden’	<i>Kolejne wydanie konkursu „Młode talenty”.</i> <i>Kolejna audycja z cyklu „Z ekonomią na ty”.</i>	<i>Następny konkurs „Młode talenty”.</i> <i>Następna audycja z cyklu „Z ekonomią na ty”.</i>
kompleksowy	‘całościowy, wszechstronny, zasadniczy, gruntowny’	<i>Należy przeprowadzić kompleksową przebudowę hali sportowej.</i> <i>Kompleksowe badania w terenie.</i>	<i>Należy przeprowadzić gruntowną przebudowę hali sportowej.</i> <i>Wszechstronne badania w terenie.</i>
komponent	‘składnik’	<i>W odżywcę są dwa podstawowe komponenty</i>	<i>W odżywcę są dwa podstawowe składniki.</i>
koncentracja	‘gromadzenie czegoś w jednym miejscu, skupianie czegoś’	<i>Koncentracja odpadów poprodukcyjnych.</i>	<i>Gromadzenie się odpadów poprodukcyjnych.</i>
konkretny	‘rzeczywisty, taki, który istnieje, realny’	<i>Konkretne osiągnięcia.</i> <i>Konkretne niebezpieczeństwo.</i>	<i>Rzeczywiste, faktyczne osiągnięcia.</i> <i>Realne niebezpieczeństwo.</i>
konsolidacja	‘skupienie się, zwarcie się, zespolenie się’	<i>Czy nastąpi konsolidacja prawicy?</i>	<i>Czy nastąpi zespolenie się albo: zjednoczenie prawicy?</i>
konstruktywny	‘dający pozytywne rezultaty, pozwalający coś stworzyć’	<i>Poproszę o konstruktywne wnioski, a nie o listę zażaleń.</i> <i>Pańska wypowiedź jest konstruktywna.</i>	<i>Poproszę o twórcze wnioski, a nie o listę zażaleń.</i> <i>Pańska wypowiedź jest krzepiąca.</i>

kreatywny	‘twórczy, pomysłowy’	<i>Poszukujemy kreatywnych pracowników.</i>	<i>Poszukujemy twórczych pracowników albo: Poszukujemy ambitnych i pomysłowych pracowników.</i>
kultowy	‘taki, który stał się obiektem kultu, wzorem dla pewnej grupy osób, pewnego pokolenia’	<i>Film kultowy. Kultowy zespół rockowy. Kultowa piosenka.</i>	<i>Film istotny, ważny. Legendarny zespół rockowy. Ważna piosenka.</i>
lider	‘przywódca, czołowy działacz, aktywista’	<i>Spotkanie liderów głównych partii opozycyjnych.</i>	<i>Spotkanie przywódców głównych partii opozycyjnych.</i>
lokata	‘miejsce zajmowane w jakiejś klasyfikacji’	<i>Druga lokata w rankingu miesięcznika „Perspektywy” przypadła Uniwersytetowi Jagiellońskiemu. Pierwszą lokatę zdobył zawodnik niemiecki</i>	<i>Drugie miejsce w rankingu miesięcznika „Perspektywy” przypadło Uniwersytetowi Jagiellońskiemu. Pierwsze miejsce zajął zawodnik niemiecki.</i>
lokować się	‘zajmować określone miejsce w jakiejś klasyfikacji, na jakiejś liście itp.’	<i>Nasi zawodnicy lokują się na początku trzeciej dziesiątki.</i>	<i>Nasi zawodnicy zajmują miejsca na początku trzeciej dziesiątki.</i>
negatywny	‘zły, ujemny, źle o czymś świadczący’	<i>Negatywny stosunek do sąsiadów zza Odry. Negatywne doświadczenia.</i>	<i>Zły stosunek do sąsiadów zza Odry. Źłe doświadczenia.</i>
niski	‘mało intensywny, mały, słaby’	<i>Niski wzrost sprzedaży. Niskie obroty w handlu bronią. Niskie poparcie społeczne.</i>	<i>Mały wzrost sprzedaży. Małe obroty w handlu bronią. Słabe albo: niewielkie poparcie społeczne.</i>
obraz	‘film’	<i>Jest to kolejny obraz polskiego reżysera, poruszający problematykę moralnego niepokoju.</i>	<i>Jest to kolejny film polskiego reżysera, poruszający problematykę moralnego niepokoju.</i>
opcja	‘ta z możliwości danych do wyboru, którą się przedkłada nad inne; to, co się wybiera; to, za czym się opowiada’	<i>Opcja prezydencka. Opcja reformatorska w partii. Moja opcja w sprawie euroregionów</i>	<i>Prezydencka orientacja polityczna. Linia reformatorska w partii Moje stanowisko w sprawie euroregionów.</i>
optyka	‘sposób widzenia jakiejś sprawy, sposób patrzenia na jakąś kwestię’	<i>Jaką optykę przyjął pan w tej kwestii? Nasza optyka w tej sprawie pozostaje taka sama.</i>	<i>Jaki punkt widzenia przyjął pan w tej kwestii? Nasze stanowisko w tej sprawie pozostaje takie samo.</i>

pakiet	‘grupa, zestaw czegoś, zwłaszcza zestaw spraw, które należy rozpatrzyć’	<i>Pakiet ustaw.</i> <i>Pakiet zagadnień do omówienia.</i> <i>Pakiet koncesji ekonomicznych zaoferowanych nam nie jest duży.</i>	Zbiór ustaw albo: zestaw ustaw. Grupa zagadnień do omówienia albo: Zestaw zagadnień do omówienia. <i>Nie zaoferowano nam wielu koncesji ekonomicznych.</i>
pełny	‘obejmujący całość, całkowity, kompletny, zupełny’	<i>Ponosi pani pełną odpowiedzialność za rozwój intelektualny tych dzieci.</i> <i>Pełne zaspokajanie potrzeb.</i> <i>Pełne wykonanie zadań artystycznych.</i>	<i>Ponosi pani całkowitą odpowiedzialność za rozwój intelektualny tych dzieci.</i> Wszechstronne zaspokajanie potrzeb. Kompletne wykonanie zadań artystycznych.
platforma	‘podstawa, płaszczyzna, zespół poglądów i idei’	<i>Platformę porozumienia obu stronnictw stanowi walka z bezrobociem.</i> <i>Szeroka platforma współpracy.</i>	Podstawę porozumienia obu stronnictw stanowi walka z bezrobociem. <i>Szeroka płaszczyzna współpracy.</i>
podejrzewać	‘przypuszczać, sądzić, że...’	<i>Podejrzewam, że zakończy się to awanturą.</i> <i>Podejrzewam, że ona go nie kocha</i>	Myszę, że zakończy się to awanturą. Sądzę, że ona go nie kocha.
podejście	‘sposób ujmowania czegoś, sposób traktowania czegoś’	<i>Jest to właściwe podejście do kwestii bezrobocia.</i> <i>Krytyczne podejście do literatury fantastycznonaukowej.</i>	<i>Jest to właściwy sposób potraktowania kwestii bezrobocia.</i> <i>Krytyczny stosunek do literatury fantastycznonaukowej.</i>
pole	‘obszar czyichś zainteresowań, dziedzina’	<i>Mamy także osiągnięcia na polu dramatu</i>	<i>Mamy także osiągnięcia w dziedzinie dramatu</i> albo: <i>Mamy także osiągnięcia w zakresie dramaturgii.</i>
poważny	‘istotny, zasadniczy, ważny’	<i>Poważna różnica stanowisk.</i> <i>Poważny wzrost kosztów utrzymania.</i> <i>Ma poważne zasługi dla przemian w Polsce.</i> <i>Poważne osiągnięcia naukowe</i>	Znaczna różnica stanowisk albo: Istotna różnica stanowisk. Znaczny wzrost kosztów utrzymania. Ma bardzo duże zasługi dla przemian w Polsce. Istotne osiągnięcia naukowe.
pozytywny	‘korzystny, dobry, przychylny’	<i>Pozytywne zmiany w zachowaniu dziecka.</i> <i>Po tygodniu nadeszła z wydawnictwa odpowiedź pozytywna</i>	Korzystne zmiany w zachowaniu dziecka. <i>Po tygodniu nadeszła z wydawnictwa przychylna odpowiedź.</i>

praktycznie	‘właściwie, w zasadzie’	<i>Praktycznie nie mam już nic do dodania w tej sprawie. Praktycznie nie było reklamacji na ten produkt.</i>	Właściwie nie mam już nic do dodania w tej sprawie. W zasadzie nie było reklamacji na ten produkt.
prezentować	‘pokazywać, demonstrować’:	<i>Prezentujemy państwu nowy typ lokówki.</i>	Pokazujemy państwu nowy typ lokówki.
problem	‘zagadnienie, kwestia; także: kłopot’	<i>Mam problemy z samochodem. Musimy rozpatrzyć kilka problemów.</i>	Mam kłopoty z samochodem. Musimy rozpatrzyć kilka kwestii, kilka zagadnień.
ranking	‘lista, zestawienie, klasyfikacja’	<i>Proponujemy następujący ranking uczniów klas piątych. Według rankingu tego tygodnika jest on czwartym co do wielkości bankiem w Polsce.</i>	Proponujemy następującą klasyfikację uczniów klas piątych. Według zestawienia tego tygodnika jest on czwartym co do wielkości bankiem w Polsce.
realizować	‘wykonywać, urzeczywistniać, robić’	<i>Zrealizowaliśmy przecież przedszkole. Zrealizować zamierzenia.</i>	Wybudowaliśmy albo: uruchomiliśmy przecież przedszkole. Urzeczywistnić zamierzenia.
repertuar	w znaczeniu przenośnym	<i>Bogaty repertuar odżywek dla dzieci. Ubogi repertuar środków aktorskich</i>	Różnorodny zestaw odżywek dla dzieci. Ubóstwo środków aktorskich.
restrukturyzacja	‘zasadnicza przebudowa czegoś, zmiana układów wewnętrznych’	<i>Restrukturyzacja rządu. Restrukturyzacja zakupów w gospodarstwach domowych.</i>	Zasadnicze zmiany w rządzie. Istotne zmiany w rodzaju zakupów w gospodarstwach domowych.
rewelacyjny	‘bardzo dobry, wspaniały’	<i>Rewelacyjne przedstawienie. Rewelacyjny partner.</i>	Znakomite przedstawienie. Wspaniały partner.
rezerwuar	‘obszar, teren bogaty w coś, z którego można czerpać dużo tego czegoś’	<i>Województwo to jest rezerwuarem siły roboczej dla wielkich miast.</i>	Województwo to jest źródłem siły roboczej dla wielkich miast.
serwować	‘podawać coś’	<i>Przez cały wieczór serwowano przekąski i wino.</i>	Przez cały wieczór podawano przekąski i wino.
specyficzny	‘charakterystyczny dla kogoś lub czegoś, swoisty’	<i>Specyficzny zapach starej makatki. Specyficzny humor żołnierski. Specyficzny przypadek.</i>	Swoisty zapach starej makatki. Swoisty humor żołnierski. Szczególny przypadek.

spektakl	w znaczeniu przenośnym	<i>Spotkanie z politykami było dobrze zorganizowanym spektaklem.</i>	<i>Spotkanie z politykami było dobrze zorganizowaną imprezą albo: Spotkanie z politykami było dobrze zorganizowanym widowiskiem.</i>
strasznie	‘bardzo, nadzwyczaj, niezmiernie’	<i>Strasznie się cieszę z tej nagrody! Ten Jacek strasznie wczoraj narozrabiał!</i>	<i>Niezmiernie się cieszę z tej nagrody! Ten Jacek bardzo wczoraj narozrabiał.</i>
stymulować	‘zachęcać do czegoś’	<i>Profesor, podsuwając odpowiednie lektury, stymulował zainteresowania Pawła historią Bałkanów.</i>	<i>Profesor, podsuwając odpowiednie lektury, rozbudzał zainteresowania Pawła historią Bałkanów.</i>
super	‘przymiotnik określający cokolwiek, co się nadzwyczajnie podoba’	<i>To było spotkanie super! Zabawa była super. Film – super!</i>	<i>To było nadzwyczajne spotkanie! Zabawa była bardzo udana. Film – znakomity!</i>
sygnalizować	‘zwracać uwagę na coś, informować o czymś’	<i>Sygnalizujemy zbliżanie się majowego długiego weekendu. Wydawnictwo sygnalizuje ukazanie się nowej biografii pisarki.</i>	<i>Przypominamy, że zbliża się majowy długi weekend. Wydawnictwo informuje, że ukazała się nowa biografia pisarki.</i>
szalenie	‘bardzo, ogromnie, niezmiernie’	<i>On się szalenie zmienił na korzyść! Szalenie przepraszam za to spóźnienie.</i>	<i>On się ogromnie zmienił na korzyść! Bardzo przepraszam za to spóźnienie.</i>
szanować	‘respektować coś, przestrzegać czegoś’	<i>Będziemy szanować zawarte porozumienia. Proszę szanować reguły demokratycznej dyskusji!</i>	<i>Będziemy respektować zawarte porozumienia. Proszę przestrzegać reguł demokratycznej dyskusji!</i>
szeroki	‘powszechny, znaczny, różnorodny, rozległy’	<i>Szeroki odzew społeczny apelu. Miała szerokie zainteresowania. Szeroki odbiorca programów rozrywkowych.</i>	<i>Powszechny odzew społeczny apelu. Miała różnorodne zainteresowania. Masowy odbiorca programów rozrywkowych.</i>
test	‘próba, sprawdzian, egzamin’	<i>Będzie to testem jego prawdziwych zamiarów. Przeszła pomyślnie test niewinności.</i>	<i>Będzie to sprawdzian jego prawdziwych zamiarów. Przeszła pomyślnie próbę niewinności.</i>
transformacja	‘każda zmiana, każde przekształcenie czegoś’	<i>Transformacja systemu płac.</i>	<i>Przekształcenia systemu płac, zmiany w systemie płac.</i>
transformować	‘zmieniać przekształcać coś’	<i>Transformować system nauczania początkowego.</i>	<i>Przekształcać, zmieniać system nauczania początkowego.</i>

transza	‘jedna z części pewnej całości; partia czegoś, zwykle towarów’	<i>Trzecia transza przedsiębiorstw przeznaczonych do prywatyzacji.</i>	<i>Trzecia grupa przedsiębiorstw przeznaczonych do prywatyzacji.</i>
wąski	‘ograniczony, mały, skąpy, szczupły’	<i>Tak wystawiona sztuka może liczyć tylko na wąskie grono odbiorców.</i> <i>Wąskie zainteresowania większości kandydatów.</i>	<i>Tak wystawiona sztuka może liczyć tylko na niewielkie grono odbiorców.</i> Ograniczone zainteresowania większości kandydatów.
wiodący	‘zasadniczy, przewodni, główny’	<i>Wiodące zespoły muzyczne.</i> <i>Wiodąca w tym sezonie kolekcja mody.</i> <i>Wiodące partie polityczne.</i>	Najlepsze albo: przodujące zespoły muzyczne. Przewodnia w tym sezonie kolekcja mody. Główne partie polityczne.
wyartykułować	‘wyrazić publicznie jakieś poglądy, opinie’	<i>Nauczyciele już dawno wyartykułowali swoje postulaty.</i>	<i>Nauczyciele już dawno wyrazili, przedstawili swoje postulaty.</i>
wyeliminować	usunąć coś, zlikwidować coś’	<i>Wyeliminować usterki w sprawozdaniu.</i>	Usunąć, zlikwidować usterki w sprawozdaniu.
wysoki	‘duży, znaczny, szybki, wybitny’	<i>Wysoki wzrost bezrobocia.</i> <i>Wysokie osiągnięcia naukowe.</i> <i>Wysoka wartość odżywcza soi.</i> <i>Wysokie tempo.</i> <i>Wysoka forma panczenistów.</i>	Znaczny wzrost bezrobocia. Wybitne osiągnięcia naukowe. Duża wartość odżywcza soi. Szybkie tempo. Bardzo dobra forma panczenistów.
wyzwanie	‘pilny i ważny problem do rozwiązania, przeciwność, z którą należy się zmierzyć’	<i>Wyzwania, jakie stawia nam rzeczywistość.</i>	Zadania , jakie stawia przed nami rzeczywistość.
zademonstrować	‘pokazać coś, przejawić jakieś cechy’	<i>Polski bokser zademonstrował dobrą formę.</i> <i>Nasi wykonawcy zademonstrowali słabe przygotowanie techniczne.</i>	<i>Polski bokser był w dobrej formie.</i> <i>Nasi wykonawcy byli słabo przygotowani technicznie.</i>
zaistnieć	‘zdarzyć się, powstać’	<i>Zaistniały korzystne warunki do rozwoju małych firm.</i> <i>Zaistniały nowe okoliczności w tej sprawie.</i>	Powstały korzystne warunki do rozwoju małych firm. Pojawiły się nowe okoliczności w tej sprawie.

zaobserwować		<i>Zaobserwowano zależność między dniem tygodnia a stanem nastrojów społecznych. Dziennikarze zaobserwowali wzmożony ruch na przejściu granicznym z tą niewielką republiką.</i>	Dostrzeżono zależność między dniem tygodnia a stanem nastrojów społecznych. Dziennikarze stwierdzili, odnotowali wzmożony ruch na przejściu granicznym z tą niewielką republiką
zaserwować	‘podać coś’	<i>Na przystawkę zaserwowano śledzia w śmietanie.</i>	<i>Na przystawkę podano śledzia w śmietanie.</i>
zasygnalizować	‘zwracać na coś uwagę, informować o czymś’	<i>Zasygnalizowano nam, że umowy są źle wypełniane. Zasygnalizował nagły spadek ciśnienia.</i>	Zwrócono nam uwagę na to, że umowy są źle wypełniane. Poinformował o nagłym spadku ciśnienia.
zdecydowanie, zdecydowanie tak	‘na pewno, z pewnością’	<i>Czy potwierdzi pan to, co mi pan powiedział wczoraj? – Zdecydowanie. Mam wyjechać? – Zdecydowanie!, Więc pani się przeprowadza? – Zdecydowanie tak!,</i>	<i>Czy potwierdzi pan to, co mi pan powiedział wczoraj? – Tak, oczywiście. Mam wyjechać? – Konieczn! Więc pani się przeprowadza? – Tak, z pewnością.</i>
zdecydowany	‘znaczący, niewątpliwy, widoczny’	<i>Goście mieli zdecydowaną przewagę w pierwszej połowie. Zdecydowana większość wyborców.</i>	<i>Goście mieli niewątpliwą przewagę w pierwszej połowie. Bardzo znaczna większość wyborców</i>
znakomity	‘przeważający, bardzo duży, ogromny’	<i>Znakomita większość słuchaczy nadesłała odpowiedzi poprawne.</i>	Ogromna większość słuchaczy nadesłała odpowiedzi poprawne.

Na zakończenie należy raz jeszcze podkreślić to, że nie sposób przewidzieć wszystkich możliwych odstępstw od normy leksykalnej i frazeologicznej. W kwalifikacji tych indywidualnych odstępstw od normy (błąd rażący czy nierażący) należy się kierować regułami ogólnymi, podanymi na początku tego opracowania.